

Strona znajduje się w archiwum.

Mossadegh przegrywa z Ajaksem

W wyniku przeprowadzonej przez Centralną Agencję Wywiadowczą (CIA) w kooperacji z brytyjskim wywiadem MI6 operacji Ajaks doszło w Iranie 19 sierpnia 1953 roku do zamachu stanu i usunięcia ze stanowiska premiera Mohammeda Mossadegha.

Aby osiągnąć swój cel agenci nie stronili od różnych podstępów, także przekupstwa.

Celem operacji było zainstalowanie w Teheranie rządu przychylnego Ameryce i Wielkiej Brytanii, które oprócz posiadania własnych interesów związanych z eksploatacją irańskich

złóż ropy naftowej,
postrzegali
zabezpieczenie własnych
wpływów w tym
państwie, jako element
zimnowojennej
rozgrywki.

Po zakończeniu II wojny
światowej Iran nie
przestał doświadczać
politycznej niestabilności
oraz trudności
gospodarczych, które
przekładały się na
niezadowolenie
szerokich mas
społeczeństwa. Gniew
mieszkańców wczesnej
Persji budziła zwłaszcza
dominująca w ich kraju
pozycja Wielkiej Brytanii,
którą uosabiała Anglo-
Irańska Spółka Naftowa
(Anglo-Iranian Oil
Company, AIOC -
poprzedniczka
dzisiejszego koncernu
BP). Kontrolowała ona de
facto, zarówno przemysł
wydobywczy, jak i
eksport tego bogactwa
naturalnego Iranu, zaś
jedynie niewielką część
otrzymywanych z tego
tytułu zysków
odprowadzała do
budżetu. Tym samym
posiadanie surowca nie
miało w zasadzie
przełożenia na poprawę
sytuacji ekonomiczno-
społecznej w kraju.

Wyrazicielem niezadowolenia z takiego ułożenia wzajemnych stosunków stał się Front Narodowy, koalicja różnych stronnictw politycznych, na którego czele stał Mohammed Mossadegh. Będąc od wielu lat obecnym w polityce, zarówno na szczeblu lokalnym, jak i centralnym, mając wieloletnie doświadczenie w postowaniu, zyskał on sobie miano przeciwnika *korupcji* i zwolennika swobód obywatelskich oraz demokracji. Jednym z głównych postulatów prezentowanych przez Front, który doskonale wpisywał się w nastroje społeczne, było dążenie do odzyskania kontroli nad przemysłem paliwowym w kraju, głównie poprzez nacjonalizację AIOC.

W kwietniu 1951 roku udało się wcielić tenże zamiar w życie, kiedy to przez irański parlament (Majlis) przeforsowano ustawę sankcjonującą nacjonalizację. W tydzień później Mossadegh został premierem. Krok ten dla Brytyjczyków był dużym zaskoczeniem. Podrażając ich pozycję w

regionie, wyraźnie uderzał on w brytyjskie interesy mocarstwowe. AIOC było największym brytyjskim przedsiębiorstwem operującym poza jego granicami i istotnym dostawcą surowca do wciąż istniejącego Imperium Brytyjskiego.

W odpowiedzi na nacjonalizację Londyn zorganizował bojkot ropy pochodzącej z Iranu, w ten sposób uniemożliwiając mu eksport surowca na międzynarodowe rynki. Krok ten pogłębił jedynie trudności gospodarcze w kraju. Za kulisami zaś Brytyjczycy zaczęli opracowywać plany, jak pozbawić władzy wrogiemu im, w ich własnej opinii, premiera. W swoje przedsięwzięcie chcieli zaangażować Stany Zjednoczone, prezydent Truman jednak na takie rozwiązanie nie wyraził zgody.

Zmianę stanowiska Ameryki udało się uzyskać w 1953 roku, gdy do Białego Domu wprowadziła się administracja nowego prezydenta Dwighta

Eisenhowera. Wtedy to Rządowi Jej Królewskiej Mości udało się przekonać Amerykanów do współpracy. Powodem ku temu miały być nie względy ekonomiczne, a roztoczona przed nimi perspektywa dostania się Iranu w radziecką strefę wpływów. Poparcie irańskiej partii komunistycznej Tudeh dla idei nacjonalizacji miało dowodzić proradzieckiego nastawienia Mossadegha, co mijało się z prawdą, gdyż jednocześnie wypowiedział on porozumienie dotyczące połowu ryb na Morzu Kaspijskim zawartego z ZSRR, a ideologia Tudeh stała w sprzeczności z narodowym nastawieniem jego politycznego zaplecza i jego własnym. Jednak narastająca atmosfera konfrontacji i zimnowojenna retoryka dobitniej przemówiły do wyobraźni Eisenhowera, który w marcu wydał polecenie przeprowadzenia tajnej operacji zmiany reżimu w Iranie.

Na czele operacji o

kryptonimie Ajaks postawiono Kermita Roosevelta (wnuka prezydenta Theodore'a Roosevelta) wyposażając go w budżet w wysokości 1 mln dolarów do wykorzystania „w jakikolwiek sposób, który spowoduje upadek Mossadegha”. Za te pieniądze zainicjowano kampanie siania dezorientacji i niepokojów w społeczeństwie, które wspólnie z rosnącymi trudnościami gospodarczymi miały sprawić, że ludność obróci się przeciwko Mossadeghowi. Podjęto także działania nakierowane na rozbitcie luźnej koalicji Frontu Narodowego.

Postanowiono wyłuskać z niego konserwatystów islamskich poprzez wykorzystanie ich wrogości względem popierających premiera komunistów. Agenci podszywający się pod komunistycznych aktywistów zaczęli wygrażać przywódcom stronnictwa religijnego, gdyby odstąpili oni od popierania premiera. Ponadto opłaceni *łapówkami* politycy mieli

odstąpić od niego w parlamencie, zaś inspirowane artykuły w mediach podważać jego pozycję w państwie. Wynajęte gangi szerzyły chaos na ulicach Teheranu wznosząc hasła popierające szacha Rezę Pahlawiego, z którym premier był skonfliktowany. Za namową obcych służb szach wydał dekret dymisjonujący Mossadegha, którego on jednak nie przyjął do wiadomości. Przestraszony stanowczością i oporem premiera władca uciekł z kraju. Przez Iran, głównie przez stolicę przetoczyła się kolejna fala protestów, za i przeciw szachowi. Dochodziło do starć demonstrantów i ulicznych walk. W tym czasie 15 sierpnia na czele z generałem Fazlollahem Zahedim do akcji wkroczyło wojsko z zamiarem dokonania zamachu stanu. Nadająca po persku sekcja radia BBC podała do publicznej wiadomości, że szach wydał 2 dekrety: jeden dymisjonujący dotychczasowego premiera oraz drugi w jego miejsce mianujący

gen. Zahediiego. Nastawione rojalistycznie oddziały pozostające w zмовie z szachem i Amerykanami wyszły na ulice, by przywrócić „spokój” i „porządek”. 19 sierpnia 1953 roku przy wsparciu wojska przeciwny Mossadeghowi tłum dokonał szturmu na jego siedzibę, zmuszając go do ucieczki. Wobec przeważających sił i beznadziejności stawiania dalszego oporu podał się on do dymisji i został aresztowany.

W wyniku inspirowanego przez Amerykanów i Brytyjczyków zamachu stanu obalony został pierwszy demokratycznie wybrany rząd Iranu. Mohammed Mossadegh został skazany za zdradę na karę śmierci, którą zamieniono mu na karę więzienia i dożywotniego aresztu domowego. Na jego miejsce mianowany został nowy premier, uległy wobec zachodnich mocarstw. Wkrótce zawarł on nową umowę na eksploatację irańskich złóż ropy z konsorcjum zachodnich przedsiębiorstw -

potentatów w branży, przynajmniej na papierze zwiększającą wpływy i przychody finansowe strony irańskiej. Szach Reza Pahlawi skupił w swoich rękach pełnię władzy opartą na bezwzględnym aparacie bezpieczeństwa, zaś USA zyskały na 25 lat wpływowego sojusznika na Bliskim Wschodzie.

*Źródła: guardian.co.uk;
nytimes.com;
books.google.pl;
en.wikipedia.org;
en.wikipedia.org;
web.payk.net*